

СИМВОЛИ И СИГНАЛИ

УМЕСТО ПРЕДГОВОРА

ПИСМО СТУДЕНТИМА БОГОСЛОВЉА О ХРИШЋАНСКОЈ ФИЛОСОФИЈИ

Више пута ви сте ми постављали питање: има ли Хришћанство једну своју сопствену философију или нема? У историји философије вас су учили, да се хришћанским философима могу назвати: Декарт, Кант, Лајбниц, Беркли, Џемс, Соловјев и др.

Чули сте, како је римска схоластика усвојила била Аристотела за свога званичног философа, мада је западни учитељ Тертулијан рекао: „философи су патријарси јереси“. Но вас је збуњивала велика несагласност ових философа у битним питањима. Како би се могли сви они назвати хришћанским философима, кад немају исто учење о Богу, о души, о природи? *Да сви једно говорите*, наређује апостол, *и да не буду међу вама распре, него да budete утврђени у једном разуму и једној мисли* (Кор. 1, 10). Ви знате да је хришћанско откровење без иједне грешке, ни колико јота. Како би онда било могуће, да философија, која би истицала из те вере, буде плурална, а не сингуларна, не једна но многе? И још са таквим несугласицама и супротностима у тврђењима!

На ваше питање ја сам вам одговорио, да Хришћанство има своје нарочито схватање живота и света, органско и систематско, но различито од свих људских философија. И толико. Но, обећао сам вам кад-тад изложити опширније то хришћанско схватање. Предлажући сада вашој пажњи ову књижицу, ја испуњавам своје обећање. Како — то црква нека суди. Ово није моја лична философија — Боже сачувај — него је ово, мислим, схватање, које је универзална православна црква држала од почетка свога до данас. Казаћу вам, шта је моје у овом делу: то што се цело моје најбоље животно искуство саглашава са оним, што су светила наше цркве рекла и написала. Оно што сам примио и усвојио, дакле, оно вам предајем.

Један енглески историчар (Гибон) пишући о ћесарском Риму каже, да се у то време религија сматрала од народа истинитом, од философа лажном, од државника корисном. И данас у крштеној Европи могу се чути такве изјаве. Често се понавља реч: религија је философија простог народа! Али, питамо ми, која религија? Онај енглески историчар говори о паганској, идолопоклоничкој религији. Ако се то назива религијом, онда је безумље називати Хришћанство религијом. Каква је заједница између Христа и Велијара? Хришћанство није религија, попут осталих људских религија, никако; него је Хришћанство небеско откровење истине, Радосна Вест роду човечјем, не од човека или ангела него од самога Бога Створитеља. Христос је рекао: *познаћете истину и истина ће вас ослободити*. Од чега ослободити? Баш од религија, од људских философија, од самозваних схватања света, од тираније свих заблуда светских, које се противе Истини, па ма под каквим именом оне биле и ма на каквом послужавнику. У том смислу говори и велики апостол: *браћо, чувајте се, да вас ко не зароби философијом и празном пријеваром, по казивању човечијем, по науци свијета, а не по Христу* (Кол. 2, 8). Јер истина је једна, а мишљења људска су многа. Истина је увек иста, и увек равна само себи. Христова истина нема паралеле ни с каквим системом, који је произашао из личног разума једног човека. Но о томе само узгред и само ради тога, да бих вас утврдио у убеђењу, да Хришћанство нити је једна од религија нити једна од философија, но сасвим посебан, оригиналан и савршен организам божанске живе истине, светлоносан и спасоносан. А још и ради тога, да би знали, с каквим сам ја убеђењем писао ово што посвећујем вама, будућим пастирима и стегоносцима цркве Христове.

Назвао сам овај састав Символи и Сигнали због тога, што нисам могао наћи у српском језику речи са потпуно истим значењем. Слике и Прилике само би донекле могле изразити оно што се изражава класичним речима Символи и Сигнали.

Ово дело није ни исцрпно ни коначно. Оно је само један путоказ — али поуздан, мислим — који ће вам моћи корисно послужити у вашем сопственом посматрању и читању чудеса Божјег света. Заузет епархијским пословима ја сам једва нашао времена, да и оволико напишем. Но ја полажем своју наду у вас, који будете ове написане речи схватили и усвојили, да ћете се у своје време потрудити те овај предмет опширније разрадити и изложити, на славу Божју, а на корист хришћанског народа.

СТВАРНОСТ И ЊЕНИ СИМВОЛИ

1. Док дете учи азбуку, за њега су слова сама по себи нека врста идола. Слова су за њега материјална стварност. Сричући дете гледа свом пажњом у слова, и свим умом мисли само о словима. Кад прочита једну реч, слово по слово, пита га шта је прочитало, а оно не зна. И чуди се шта га то пита. Оно не слуги о смислу прочитаних слова. Облик, величина и боја исписаних слова — то је једино учинило утисак на душу његову; и то је све што оно тренутно зна о словима. Слова су за њ материјална стварност, исто што и идоли за идолопоклоника. Отуда и букварац и идолопоклоник гледају у своје идоле са страхом и поштовањем.

2. Слични су букварцима и многи одрасли људи, па чак и многи који се називају философима и научницима. Великим трудом и знојем они једва достижу до срицања слова природних, али никако и до њиховог смисла и значења. А писмен човек чита слова и не мислећи о словима; чита их хватајући хитро њихов смисао. Дуго се мора учитељ да мучи док научи ђака да „чита по смислу“. То што важи у погледу књиге, важи и у погледу природе. Обожаваоци природе исто су што и обожаваоци слова, Обожаваоци природе јесу одрасла али недорасла деца. Упитате ли их, шта означавају ствари и догађаји, они вас гледају исто онако зачуђено као букварац упитан о значењу онога што је прочитао.

3. И тако може се рећи: неписмени су сви поклоници идола, а писмени су само поклоници духа. За оне прве, створења у природи представљају материјалну стварност, која је изражена у њиховим облицима, величинама, бојама, разним функцијама и односима. За оне друге, пак створења су симболи, а духовна стварност јесте смисао и живот и оправдање постојања тих симбола.

4. О томе дивно говори Симеон Нови Богослов: „Онај ко је просвећен Духом Светим, који све обнавља, стиче нове очи и нове уши, и више не гледа просто као човек, то јест чулно на чулно, но као стојећи изнад човека посматра чулне и телесне ствари духовно, као симболе ствари невидљивих“ (Симеон Н. Б. Слово 65). Такав и јесте духовно писмен човек. Он не сриче слова природе као почетник у писмености, као букварац, него иде за смислом, хвата смисао, и објашњава смисао.

5. Свети Максим Исповедник изражава се слично говорећи: „Сав мисаони (духовни) свет представљен је тајанствено у симболичним сликама у свету чувственом за оне који имају очи да виде; и сав свет чувствени закључен је у свету мисаоном“. (М. Исповедник: Тајноводство, глава II). То виде они који имају очи да виде, што значи: који су писмени те знају да читају по смислу, или, другим речима: којима је духовни вид отворен те могу да гледају духом духовно, а не само телесним очима телесно.

6. И апостол Павле говори о том овим речима: *Слово убија, а дух оживљује* (II Кор. 3, 6). *И још: сад видимо као кроз огледало у загометки, а онда ћемо лицем к лицу* (I Кор. 13, 12). И опет даље још изразитије: *ми не гледамо на ово што се види него на оно што се не види; јер ово што се види, за вријеме је, а оно што се не види је вјечно* (II Кор. 4, 18).

7. Јасно је из овога, да ко без духа и без смисла чита природу, тај чита смрт, гледа смрт, прима смрт. И ко видљиву природу гледа као материјалну стварност, а не као загометку у огледалу духа, тај не види ништа више него букварац, који није одмакао од срицања слова. И ко гледа у ово што се очима види као у нешто вечито, као што су гледали неки философи, почев од

старих јелинских природњака до најновијих тевтонско-латинских једномишљеника њихових, тај је заиста неписмен идолопоклоник, чије је све знање у срицању и обожавању бесмислених слова. Вечности припада духовна стварност, а времену симболи те стварности.

8. И старозаветна скинија, коју начини богомудри уметник Велесеил према слици, коју показа Бог Мојсеју на Синају, служила је *обличју и сјену небескијех ствари* (Јевр. 8, 5). Но скинија је ишчезла с доласком Христовим, као што се губе из вида слова када се позна смисао. Кад се стварност појавила, символ те стварности је ишчезао. Дошавши Господ проширио је симболику духовне стварности на сву васиону. Не само скинија, која је служила, него сва васиона представља обличје и сјен небеских ствари.

9. Христос је тако рећи оберучке узимао симболе природе за објашњење духовне стварности, коју је Он јављао свету. Кад се сабираху множине људи око Њега *Он им казиваше много у причама*. Словенска реч „прича“ или грчка реч „паравола“, означава неку драматичну радњу, или обичан догађај, или однос ствари према човеку, но тако, да то има, истина, и неки очигледан чувствени смисао, али прави и главни смисао тога налази се само у области духовних стварности, у царству духовном. *Зато им говорим у причама, рече Господ, јер гледајући не виде и слушајући не чују нити разумеју. Зашто дакле? Јер је одебљало срце овијех људи* (Мат. 13, 11-15). Одебљало срце означава затворен и заслепљен духовни вид, који је у срцу. А тај духовни вид, који је у срцу, обухвата све оно што се од научника нејасно назива: подсвест, интуиција и т. д. и још више.

10. *Вама је дано да знате тајне* (мистерије) *царства небескога, а њима није дано*. Тако је говорио Христос својим ближим ученицима. Од кога им је то дано? Од Њега самога. Он је скинуо са њихових срца тамна наслањања, и њихов духовни вид се отворио, те су могли гледати духовне стварности непосредно, слично Адаму пре греха, без прича и симбола. Јер безгрешни Адам у Рају био је савршено писмен у читању смисла и значења свих створених бића и ствари. Због тога је Адам и могао наденути свакој твари име, које је одговарало духовној суштини или смислу, који је та твар симболично представљала. Јер не нарече Створитељ имена животињама, него *приведе их к Адаму да види, како ће коју назвати*. А Адам не погреша него правилно *надједо име сваком живинчету и свакој птици небеској и свакој звјери пољској* (Мојс. 2, 19-25).

11. Материјалистичким мислиоцима, људима одебљала срца, то изгледа ситна ствар — наденути имена животињама. Наравно, то је сасвим ситна и ништавна ствар, ако се претпостави, да је Адам надевао имена животињама онако узгредно и бесмислено како материјалисти надевају сада имена својим коњима и псима, више издевајући него надевајући. Но Адам то није чинио узгредно и бесмислено него са дубоком и тачном визијом духовне реалности, коју су дотичне животиње собом представљале. Тај посао, бескрајно тежак за грешника, Адам је свршио и брзо и лако. Он је лако читао све симболе стварности зато што му је било *дано* да познаје стварности и без симбола; да их гледа кристално прозачним срцем у Створитељу и кроз Створитеља. То визионарско знање, проницање, реализовање, обновио је Спаситељ код присних ученика Својих. Обновио је, али не брзо и одједанпут но лагано и постепено, дугим уразумљивањем и очишћењем, и најзад просвећењем од Духа Божјега Светога.

12. То гледање стварности без прича, без паравола, које је Адам имао па изгубио и које су апостоли изгубивши поново добили, намењено је свима нама хришћанима. И сви би ми имали ту чудесну адамску и апостолску способност, то чуло за непосредно опажање истине, да смо после крштења остали ненагрижени и непомрачени грехом. Али сваки грех обара наш поглед од небеса к земљи и од Створитеља к бездани. После сваког греха ми се сакривамо од Бога као што се и Адам сагрешивши сакрио *међу дрвета у Рају* (I Мојс. 3, 8). И сакривамо се и сакривамо, грешећи и грешећи, док најзад спољашња природа, наш безвољни јатак, не постане нам бог место Бога, то јест док истина потпуно не ишчезне испред нашег вида, а симболи истине не замене сву истину, сву стварност. Или још другим речима: док вид срца потпуно не ослепи и ми се потпуно не предамо животињском чулном виду, да нас води. И тада бива с нама оно што је казано: слепац слепца води.

13. Још је Христос рекао: *Дух је оно што оживљава, тијело не користи ништа* (Јов. 6, 63). Не само човечје тело него ниједно тело у васиони не користи ништа само по себи. Оно може користити нешто у овом животу само тако, ако га дух употреби за своје оруђе, за свој символ. Дух је стварност, тело је символ духа. Цар је цар, а грб царев је грб. Неурачунљив би био онај ко би одрекао биће царев, а признавао грб царев за цара. На жалост таквих бедних душа има и у нашој хришћанској епохи, и у наше дане. Као да живимо у време цара Навуходоносора толико и толико хиљада дана и ноћи пре Христа, а не у време крштених царева двадесет и пет столећа после идоло-поклоника Навуходоносора! Но ви, хришћани, не треба да се обазирете на неписмене идолопоклонике нашег времена, били они под царском круном или докторском тогом. Ви треба да сте свесни, да је вама откривена истина, и да је ви знате. Али — трудите се непрестано, да је баш знате.

ЗЕМЉА, СУНЦЕ И ЗВЕЗДЕ КАО СИМВОЛИ

1. Речено је: *У почетку створи Бог небо и земљу*. Под небом се разуме царство духовних стварности, невидљивих и бестелесних. Под земљом се разуме скуп симбола тих стварности, опажљивих и телесних. Земља је дакле симболична слика небеса.

2. Све физичке силе у земљи, као: привлачност и одбојност, топлота, електрика, радијација и др. Символи су духовних сила у царству небеском. Саме по себи те силе нити би биле силе нити би могле постојати, кад иза њих не би постојале несравњено веће, изворне, духовне силе. И кад над физичким силама не би постојала моћ и контрола разумних, вечних сила, оне би ослабиле, збуниле се, и претвориле сав свет у хаос. Као што је писано о Богу и створењима: *Одвратиш ли лице своје, збуне се; одузмеш ли им дух, ишчезавају* (Псалам 103).

3. Сунце је символ самога Бога. Свети Григорије Богослов пише: „Што је за чулне сунце, то је за духовне Бог“. Као што сунце светли и светлошћу својом осветљава и греје сва жива бића на земљи, тако и Бог осветљава све душе умом Својим и греје их љубављу Својом. Без сунца — смрт телима; без Бога — смрт душама. Рекао је Мојсеј народу израиљском: *Ево ставио сам пред вас живот и смрт...* Зато изабери живот да будеш жив (V Мојс. 30, 19). То јест, познај Бога, јединога и живог, невидљивог, и Њему се једином клањај; а не клањај се видљивим симболима као боговима, јер ћеш бити идолопоклоник. Оно је живот, ово смрт.

4. *Јер је Господ Бог сунце*, сунце и штит праведницима, говори богодуховени пророк (Пс. 83, 11). Овај израз не постоји у свима преводима). Наравно, пророк мисли на Бога као вечну светлост, вечно светило истине, правде и љубави. Пророк Малахије назива Бога: *Сунце правде* (Мал. 4, 2; II Петр. 1, 19). Тајновидац Јован прича у свом Откровењу, како је видео град Цара небеснога, вишњи Јерусалим, па вели: *И град не потребује сунца ни мјесеца да свијетле у њему, јер га слава Божја освјетљује*. А на другом месту опет, описујући славу праведника, говори: *И ноћ тамо неће бити, и неће потребовати видјела од жишка, ни видјела сунчаног, јер ће их обасјавати Господ Бог* (Откр. 21, 23; 22, 5).

5. Но може неко приметити: није ли Христос назвао све праведнике сунцима, и није ли према томе сунце символ свих праведника? Заиста је рекао Господ: *тада ће се праведници засјати као сунце у царству оца својега* (Мат. 13, 43). И то јаче и лепше од овог видљивог, физичког сунца. Наиме, засјаће се слично Богу, Сунцу правде. Али светлост, којом ће се они огрнути и сјати, неће бити од њих самих него од Бога, онако као што звезде имају светлост од сунца. О томе јасно говори апостол Павле: *друга је слава сунцу, а друга слава мјесецу, а друга слава звијездама* (I Кор. 15, 41).

6. Пророк Данило вели за праведнике, да ће *сјати као звезде вазда и до вјека* (Дан. 12, 3). И Симеон Метафраст уподобљава светитеље звездама, које, каже, положене на своду небеском просветљују сву васиону. И многи други велики духовници од увек гледали су на звезде као на

символе ангела, праведника и угодника Божјих, док су на сунце гледали као на символ самога Цара и Бога Свевишњега.

7. Тако, дакле, ми хришћани схватамо земљу, сунце и звезде као симболе духовне стварности, а никако као саму стварност. Незнабошци пак, стари и нови, гледали су и гледају на ова васионска тела, као на саму стварност. Чим стварност — одмах и обожавање! Отуда су незнабошци свих времена падали у мрачну заблуду, да те твари Створитељеве обожавају као божанства. Грци су обожавали земљу под именом Геа, а сунце под именом Аполон. Бог сунце у Мисиру називан је Озирисом, а месец Изидом. Месец је нарочито обожаван у Вавилону, Асирији и Арабији под именом Астароте. Персијанци, огњепоклонци, клањали су се звездама као божанствима.

8. Заблуда идолопоклоника, старих и нових, дошла је отуда, што није дух њихов водио очи њихове него обратно: очи су водиле дух. Дух је као слепац каскао за чулним видом и клањао се ономе, што су му очи огласиле за стварност, за божанство. Требао је да дође Спаситељ, да оснажи ослабљени дух и да му првенство пред очима и пред материјом. И Спаситељ је дошао међу људе и објавио вечну истину: *Бог је дух* (Јов. 4, 24). Онима који су ово чули и примили спала је крљушт са духовног вида, као ослепљеном Савлу, и они су на једанпут прогледали и видели. Видели су и разумели, да све твари у свету, које су они до тада обожавали као богове, као истину и стварност, нису ништа друго до приче о јединоме, вечноме и живоме Богу.

ПОЗНАЊЕ ИСТИНЕ

Како је Бог дух, то и сва истина мора бити духовна. Јер Бог и истина једно је и исто.

Када ми говоримо о чувственим предметима, о њиховим својствима и односима, па кажемо: то и то је истина, ми не мислимо на истину у апсолутном и вечном смислу него у смислу релативном и практичном. Јер у апсолутном смислу само је Бог вечна и неприкосновена истина.

Значи ли то, да је створена природа лаж? Боже сачувај! Али она може да се представи као лаж за два типа људи: за европског материјалисту и за индијског нихилиста. (Нихилиста има две врсте: политичких и философских. Овде се мисли на философског нихилиста). Када материјалист каже: ова природа, коју ми гледамо и опажамо, са целим збиром својих опажљивих особина и дејстава, представља сама собом сву истину, сву стварност, све што уопште може да постоји — тада се природа заиста јавља ко лаж. Исто тако природа се јавља као лаж, сва с краја у крај, духу нихилиста, кад овај исповеди и рекне: ова природа са свима својим особинама и дејствима јесте обмана, сан, ништа.

И тако и онај ко тврди, да је чувствена природа сушта истина, као и онај ко каже, да је чувствена природа лаж, сан и илузија — обојица исказују подједнаку неистину.

Природа је символ истине. Физички свет је видљиви израз невидљивог духовног света. Онај први — символ, овај други — смисао символа, дух и стварност.

Кад хришћански песник, свети Јован Дамаскин, каже:

ваистину сујета је све,
живот је сен и сан —

он не мисли ни издалека као будистички нихилист. Он гледа визионарским духом у стварни и вечити живот, према коме је телесни живот на земљи заиста као сен и сан. Сујетом назива он све оно за чим недуховни људи јуре у овоме свету тражећи истину и срећу. Сам по себи свет овај није обмана, јер му је Творац Бог истинити. Из извора истине како би могла истећи лаж, кад је нама у самом извору? Но свет може да изгледа обманом за онога, ко у њему тражи оно што он нема и није. Као кад би ловио месец у води!

МИНЕРАЛИ КАО СИМВОЛИ

1. Камен означава пре свега самога Христа. То је најпре речено у пророцима. Четврто царство, које је цар Навуходоносор видео у сну у облику идола од железа и земље, представљало је царство римско. Камен, одваљен од планине, који је ударио у тог идола и срушио га у прах, предображавао је Христа, оснивача једног новог царства над царствима, *које се до вијека неће расути*, по видовитом пророчанству пророка Данила (Дан. 2, 44).

2. Велики Исаија назива Христа каменом спотицања — *камен спотицања и стијена саблазни...* о који ће се спотакнути многи *и паиће и сатрће се...* камен изабран, камен угаони, скупочен, темељ тврд; *ко вјерује неће се плашити* (Иса. 8, 14; 28, 16; Рим. 9, 33). Такав камен поставио је Бог на Сиону, светој гори Својој, да буде темељ новог царства, непропадљивог — царства хришћанскога.

Диван је тај Камен, али и страхан. Диван је за оне, који га прихвате, а страхан за оне, који га одбаце.

3. Страшније речи благи Христос није изговорио на уста Своја него кад је рекао: *свак ко падне на тај камен разбиће се, а на кога он падне сатрће га* (Лк. 20, 18). Тим страшним речима Он је опоменуо све зидаре: зидаре душе, породице, друштва, народа, државе, човечанства, да не смеју и не могу зидати мимо Њега, Камена Темељца. Теофилакт Охридски вели: „Јевреји су сатрвени (тим каменом) као мекиње, и развејани по целој свету. Но помотри, како су они најпре пали на тај камен — то јест саблазнили се — а по том како је камен пао на њих и казнио их". (Теофилакт: Толк. Луке).

4. Символишући Христа камен уједно симболише и тврду веру у Христа. Кад је Петар апостол исповедио своју веру у Господа говорећи: Ти си Христос, Син Бога живог, Господ му је одговорио: *ти си Петар* (а Петар значи камен), *и на овоме камену сазидаћу цркву своју* тј. на овој вери, коју си ти сад изрекао. А тај исти Каменко (Петар) у својој посланици назива верне живим камењем говорећи: а кад дођете к њему (Исусу) *као камену живу... и ви као камење живо зидајте се у кућу духовну* (I Петр. 2, 4-5). Јер сви који се у Христу крстише, у Христа се обукоше, и посташе слични Христу. Због тога апостол и назива хришћане називом Христовим; живим камењем. Множина камења у свету симболише множину верних од постања до скончања времена, сходно обећању Божјем Авраму, да ће потомака његових по правој вери бити *као тијеска на бријегу морском* (I Мојс. 22, 17).

5. Они људи који зидају свој живот на Христу као постојаном камену назвати су у Јеванђељу мудрим, а они који зидају на песку лудим. Зидање мудрих стоји и траје, а зидање лудих пада и пропада од ветрова и олуја. У прастаро време беху људи отпали од Бога, па смислише да зидају кулу до небеса. И почеше је зидати од осушено земље, опека. Али Бог растури то њихово зидање, јер оно не беше на камену, на камену вере, него на песку и блату безверја; другим речима: не беше на вери у Бога него на вери у човека. Тако се од увек растурала и на век растураће се свака зидарија, која није у име истинитога Бога и на вери у Њега. Песак је пак символ непостојанства и слабости.

6. Злато је символ истине. Источни звездари принели су новорођеном Цару на дар злато, ливан и измирну. Златоуст тумачи ове дарове као: познање истине, послушност и љубав. Злато се не мења, не обмањује: какво је у круни царској такво је и у земљи, и у води, и у огњу — вазда исто. Отуда је злато за хришћанске богослове и прозорљивце увек представљало слику истине; не само истину него тек слику истине, символ истине.

7. Није злато узето за темељ него камен. Јер темељ мора бити чврст, а злато је меко. Вера је стављена у темељ нашег спасења. Злато представља даље зидање на камену вере. То јест, ко има веру у Христа чврсту као камен, томе се после открива истина вере, светла у чистоти као злато, и мека у милости као злато. Јер је милост нераздвојна од истине — као што је писано: *милост и истина среташе се*. Истина је светла и блага, као што је злато сјајно и меко. Зато апостол Павле каже, да на камену стоји злато, што ће рећи: на вери истина (I Кор. 3, 12).

8. А да је злато само символ истине, а не сама истина по себи јасно је из закона, који је

најстрожије забрањивао клањати се злату и правити идоле од злата (II Мојс. 32). Да је злато само символ, а не истина види се још из Јовановог описа небескога града. Јован је видео у визији небески Јерусалим, о коме каже, да беше *грађа зида његова јаспис, и Град злато чисто као чисто стакло* (Откр. 21, 18). Па како онај духовни свет не може бити од материјалне грађе, то и злато овде не означава обично злато него истину. А истина је са свих страна чиста и прозачна. Због тога Тајновидац и вели као *чисто стакло*, јер говори о истини, а не о обичном злату, које је сасвим неслично стаклу.

9. Вера је темељ живота овде на земљи. На небесима вера није потребна. Тамо се живи гледањем, а не више вером. Због тога се обичан камен — символ вере — никако не спомиње у небеским визијама светог Јована. Оп је видео небески Град са другим темељима, а не каменим. Он спомиње дванаест драгих каменова као темеље Небескога Града, и то: *јаспис, сапфир, калкидон, смарагд, сардоникс, сард, хризолит, вирил, топаз, хризопрас, јакинт и аметист*. Ово драго камење симболизира дванаест моћи или врлина, које светле свака својим сјајем. Дванаест капија на Граду јесу од *дванаест бисера, а улице градске бијаху злато чисто као стакло пресвијетло* (Откр. 21, 19). Хоће да се каже, како у ономе свету злато губи своју вредност и ставља се у калдрму улица, под ноге, зато што се тамо истина јавно види, те није потребна више симболика злата.

Со је символ правога хришћанина, који и друге поправља. Душа добро усолјена науком Христовом не подлеже кварежи, а уз то помаже и ближњима, да се одрже и не покваре. *Ви сте со земљи*, рекао је велики Господ наш. Ово не важи само за апостоле и клирике него за све хришћане уопште. Ако би Хришћанство изгубило своју силу и обљутавило, чиме би се род људски осолоио? И шта би га онда могло задржати од кварежи. Ако душа нема у себи истине Христове, постаје неслана, блутава; земљани се и гнили, и заједно са телом претвара се у саму трулеж. Још со означава небеску благодат, по речи блаженог Теофилакта, који говори: „а да је благодат со, чуј Павла: *ријеч ваша да буде у благодати, сољу зачињена*” (Теоф. Толк. Луке 14, 34). И тако, дакле, со је символ хришћанина у свету и благодати у хришћанину.

БИЉКЕ КАО СИМВОЛИ

1. Да би дрво могло расти, мора бити укоренењено у земљу. И душа тако мора бити укоренењена у царству духовном, небеском, јер то је њена земља, у којој се она корени и из које расте.

2. Да би дрво могло напредовати, мора бити напајано водом. И душа тако мора бити напајана благодаћу Духа Светога, да би била здрава и снажна. Свети Антоније вели: „Као што дрвеће ако се не напаја природном водом не може расти, тако и душа не може расти, ако не упија небеске сласти. Само оне душе расту, које су примиле Духа и које су запојене слашћу небеском”.

3. Да би дрво могло род доносити, мора имати светлости и топлоте од сунца. И душа тако мора бити обасјана и загрејана Богом, Сунцем вечне правде. Јер само на светлости и топлоти, што је од Бога живог и животворнога, може душа живети, и расти, и род доносити.

4. Крин као символ безбрижности. *Погледајте на љиљане* (кринове) у пољу како расту; *не труде се нити преду* (Мат. 6, 28). Ипак су тако лепо одевени као никада цар Соломон у свој слави својој. Нил Синајски пише о симболици крина па вели: „о савршеној души речено је, да је она као крин у трњу; а ово означава душу, која живи без бриге усред забринутих о многоме” (Нил Синајски: *О среброљубљу*).

5. Маслина као символ благодатног изборања, Господ је изабрао био народ Израилев као маслину између дивљег дрвећа, да Му буде народ изабрани (Јер. 11, 16). Још се маслинама називају Илија и Енох, који ће се јавити као претече другог доласка Христовог. Њих су предвидели и пророк Захарије и свети Јован у визији, како стоје пред престолом славе на небесима у виду две маслине (Зах. 4,3; Откр. 11, 4). Као дрво које даје уље и као дрво најдужега века међу дрвећем земаљских маслина симболише и сваког благодатног човека, који се светли

милошћу и истином од Духа Божјег и који је вером укоренио себе у вечном животу. Псалмист сведочи: *а ја, као маслина зелена у дому Господњем, уздам се у милост Божју без престанка и до вијека* (Пс. 51, 8).

6. Семе је символ речи Божје. *Њива је свијет*, каже Господ. *Добро сјеме синови су царства, а кукољ синови зла* (Мат. 13, 37-38).

7. Пшеница означава науку Божју, науку Христову, добро семе насупротив кукољу, који означава семе ђаволско. *А кад људи поспаше, дође његов (домаћинов) непријатељ и посија кукољ по пшеници* (Мат. 13, 25). Хришћани, који одрже у себи божанско Христово и однегују га до жетве, биће спасени; небрижљиви пак, који однегују у себи уродицу место пшенице, пропашће. То је посведочио и свети Јован Претеча говорећи, како ће Бог отребити гумно своје и *скупиће пшеницу своју у житницу, а уродицу ће сажећи огњем вјечним*. И тако пшеница још означава праве хришћане, који су одржали у себи семе Божје, а уродица означава невернике грешнике. Трулење пшеничног семена под земљом навео је Господ као слику Своје смрти и васкрсења, а у исто време као слику умирања старог и рађање новог човека у сваком од нас (Јов. 12, 24; I Кор. 15, 36).

8. Грожђе и трње, смокве и чичак, симболи су добрих и злих људи. *Еда ли се бере с трња грожђе, или с чичка смокве?* Не него са лозе и са смокве бере се добар род, а с трња и чичка зао род. *Тако свако добро дрво родове добре рађа, а зло дрво родове зле рађа. Не може дрво добро родова злијех рађати, нити дрво зло родова добријех рађати. Свако дакле дрво које не рађа рода добра сијеку и у огањ бацају. И тако дакле по родовима њиховијем познаћете их* (Мат. 7, 16-20). О коме овде говори Господ? О дрвећу или о људима? Очигледно о људима. Дрвеће се узима само као символ људи, било добрих или злих.

9. Чокот је символ Христа, а лоза символ следбеника Христових. *Ја сам чокот, а ви лозе*, рекао је Господ ученицима. Чокот је делом видљив, а делом скривен. Тако је и Син Божји делом знан, а делом незнан. Лоза без чокота нити може расти ни рода доносити. Зато је Он још рекао: *без мене не можете чинити ништа*. Добри људи црпе животни сок из Христа, хране се Њиме и доносе добар род, као добра лоза на чокоту. А зли људи одсецају себе од Христа, те остају суви и безродни као одсечене лозе. Зато ће се они први одржати као плодне лозе, а ови други ће се у огањ бацити као суве лозе (Јов. 15, 1-6).

10. Дрво горушично символ је царства небеског у смислу његовог растења од малог к великом. *Најмање од свих семена, али кад узрасте веће је од свега поврћа, и буде дрво, да птице небеске долазе и сједају на његовим гранама* (Мат. 13, 32). Тако и царство небеско у души човековој узрасте веће од свега другог што у души расте, и гранама својим улази у небеса, и ангели Божји спуштају се на његове гране.

11. Палма и кедар ливански симболи су праведних људи. *Праведник се зелени као палма, као кедар на Ливону, узвишује се... Родни су и у старости, једри и зелен* (Пс. 92, 12).

12. Босиљак и смиље — нарочито босиљак — веома су омиљени код православних хришћана на Балкану. Они су символ душе праведничке, која утолико више мирише небеским миомиром уколико више тело стари и вене. Јер ова два цвета имају лепши мирис кад увену и осуше се него док су сирови. Босиљак се употребљава и при свећењу воде. У овом случају он је символ благодатног благоухања вишњег света, које, уз крсну силу, чува воду од кварежи.

13. Трава и цвеће уопште символ су пролазности телесног живота и спољашње славе људске. О томе пише апостол Петар овако: *Јер је свако тијело као трава, и свака слава човјечија као цвијет травни: осуши се трава, и цвијеш њезин отпадне* (I Пет. 1, 24; Пс. 103, 15). Према Псалмисту судба траве символ је судбе безбожника. *Кад безбожници ничу као трава, и цвијетају сви који чине безакоње, то бива зато да би се истријебили до вијека* (Пс. 92, 7). Опет на другом месту говори: *Немој се жестити гледајући неваљале, немој завидјети онима који чине безакоње. Јер се као трави брзо косе, и као зелено биље вене* (Пс. 37, 1-2). Праведници су као трава само у погледу телесном, а безаконици су у сваком погледу као пролазна трава.

ЖИВОТИЊЕ КАО СИМВОЛИ

1. Голуб је символ Духа Светога. Дух Свети чак се и јављао у виду голуба. Тако кад се Господ крстио у Јордану *видје Духа Божјега гдје силази као голуб и дође на њега* (Мат. 3, 16). Означавајући незлобност голуб означава Духа Божјега. Јер је голуб ретко незлобна животиња, и тим својим својством он симболише Бога Духа, у коме нема никакве злобе.

2. Змија је символ сатане. Она је послужила као оруђе сатани, кад је овај слагао Еву и наговорио је на грех непослушности према Створитељу. Једина Животиња на земљи, над којом је Бог изрекао проклетство: *Да си проклета мимо свако живинче и мимо све звијери пољске* (I Мојс. 3, 14). Отуда оно језиво непријатељство, које постоји између змије и сваке друге животиње на земљи. Кад је Господ рекао ученицима: *Будите мудри као змије*, Он је мислио на опрезност, с којом се змија креће. Али је одмах додао: *и незлобиви као голубови*. „Јер каже Златоуст, нема никакве користи од мудрости, ако она није сједињена с незлобивомшћу" (Злат. Толк. Матеја 10, 16). Напротив таква змијска мудрост за човека је врло опасна. Исидор Пелусиот овако то тумачи: „чувати веру као што змија чува главу; свлачити са себе старог човека као што змија свлачи са себе стари свлак" (Исид. Пел. писма).

3. Аспида, љута и отровна змија, символ је и ђавола и свих оних који творе вољу ђавољу. Претеча је назвао јеврејске старешине: *породи аспидини!* И уста Господња то су поновила (Мат. 3, 7; 23, 33). Најзад је Господ отворено рекао злобним главарима јеврејским: *ваш је отац ђаво* (Јов. 8, 44). Из овога је јасно, да аспида означава ђавола, а пород аспидин децу ђавољу.

4. Јагње, овца и вук. Јагње је символ Христа. *Гле, јагње Божје!* узвикнуо је Претеча опазивши Христа. А тајновидац Јован видео је на престолу славе небеске Христа као јагње. Овце означавају верне следбенике Христове, а вукови невернике и незнабошце. *Овце моје слушају Глас мој, и ја познајем њих, и за мном иду...* (Јов. 10, 251. *Ево ја вас шаљем као овце међу вукове* (Мат. 10, 16). Очигледно, није реч о овцама и вуковима него о људима.

5. Пси и свиње символ су упорних неверника, тврдых и окорелих. И то пси означавају нарочито блуднике, а свиње прождрљивце. Зато је и речено од Спаситеља: *Не дајте светиње псима, нити међите бисера својега пред свиње*.

6. Кокош и пилићи. Као што кокош брижно окупља пилиће своје, и храни их и греје, тако Спаситељ окупља верне Своје. Тако је он хтео окупити, и љубављу нахранити и загрејати, синове Израилеве, али они то одбише (Мат. 23, 37). Кокош је, дакле, у овом смислу символ Христа, а пилићи символ правих следбеника Христових.

7. Коњ је символ послушног и верног слуге. Дионисије Ареопагит пише, да коњ означава послушност. У осмогласном канону апостоли се сравњују са брзоногим коњима у смислу верне службе Богу и брзине, с којом пронеше Радосну Вест по целој земљи.

8. Човек, лав, во и орао — четири су симболичне животиње, које су у визијама видели пророк Језекиљ и свети Јован како стоје под престолом Свевишњег (Јез. 1, 5; Откр. 4, 6). Према свештеним писцима ове четири животиње означавају четири основне врлине: мудрост, храброст, правду и чистоту. Што човек означава мудрост, а лав храброст, јасно је. Во означава правду зато што је био жртвена животиња, која се приносила за грех због правде. Орао у лету означава чистоту зато што се диже у велике висине, а у висинама је чистота. Још ове четири симболичне животиње означавају разнолике духовне Силе око престола Божјега, које дан и ноћ певају; Свјат, Свјат, Свјат Господ Саваот!

9. Жабе, ваши и разво бубиње, којим порази Бог стари Мисир, означавају разне грехе људске, речју и делом (И Мојс. 8). А невидљиви микроби и бактерије означавају невидљиве, мислене грехе људске. Ако човек брзо не угуши зле помисли у себи, оне се намноже и осиле у души — слично микробима у телу — и доводе душу до тешког па чак и смртоносног оболења.

10. Дивљи зверови уопште означавају велике страсти. Као што дивљи зверови растржу тела, тако страсти растржу душе. Створитељ је дао Адаму власт над свима страстима; отуда је он

имао и власт над свима зверовима, као символима страсти. Они свети људи, који су кроз Новог Адама, Христа, задобили власт над страстима, задобили су кроз то и власт над дивљим зверовима.

ПОЗНАЊЕ ИСТИНЕ

Кад је Створитељ света створио прародитеље наше, Он им је рекао: *Будите господари од риба морских и од птица небеских и од свега звериња што се миче по земљи* (I Мојс. 1, 28). Ову заповест Божју парафразира Псалмист говорећи: *Поставио си га (човека) над дјелима руку својих; све си метнуо под ноге његове, овце и волове све, и дивље звјериње, птице небеске и рибе морске, што год иде морским путевима* (Пс. 8, 6-8).

Шта ово све означава? Свакако не „покорити природу“ у модерном смислу, тј. искористити је али у исто време обожити је место Бога! Стварно, дакле, покорити се њој. Него значи: човече, владај ти символима, а не они тобом. Или: нека, човече, све твари буду под ногама твојим, као прочитана и схваћена књига, а ти се духом својим држи небеса, царства духовних стварности. Све је ниже од тебе, све је под ногама твојим, а ти си нижи само од Створитеља свога, у подножју си ногу Његових.

У Библији је јасно изречено, да је идолопоклонство свако обоготворење ма које твари Божје, било то сунца или месеца, или звезда, или камена, или дрвета, или животиње, или гаја, или висине, — ма које твари Божје или рукотворине човечје. Јер поклоњење томе јесте поклоњење слову, а не духу, символу, а не стварности.

Буквално читање природе јесте идолатрија. А свака идолатрија одваја човека од духовних стварности, на првом месту од Бога. *Бог је дух, и који му се моле, духом и истином треба да се моле.* За идолопоклонике као и за материјалистичке филозофе — а то је једно и исто — природа је као кинеско писмо. Странцу и незналици, који би први пут видео кинеско писање, ово би представљало вез, орнаментуку, чаробно шаренило, без икаква унутрашњег смисла и значења. Замислите, да пред таквим једним писмом стоје један незналица и један писмен Кинез. Незналица би гледао и видео само чаробно шаренило, и сву пажњу би упро на линије, куке и шаре тога писма. Међутим, Кинез не би приковао своју пажњу на шарена слова, него би брзо следио за смислом, за мисаоним и духовним значењем, закључаним у тим шареним писменима. Незналица би се и очима и духом сав приковао за спољну форму писмена, док би Кинез само очима гледао писмена, а духом би хватао дух и слова. То вам је верна слика идолопоклоника — учених или неучених — с једне стране, и правих хришћана с друге стране. Први прикривају и чула и дух за симболе, а други чулима опажају симболе, а духом читају дух.

СПРАВЕ И НАПРАВЕ КАО СИМВОЛИ

1. Гумно, лопата, житница. Гумно означава свет. Лопата означава Суд Божји. А житница означава царство Божје. Праведници се сабирају у царство небеско као жито у житницу, а грешници одбацују у муке као плева у огањ.

2. Град на гори означава оне исте људе, који су пре тога назвати сољу и светлошћу. Као што се град на гори не може сакрити од погледа света тако ни узвишени духом следбеници Христови.

3. Свећа под судом и свећа на свећњаку. То је символ човека Богом просветљена. Прва свећа означава тако просветљеног човека, који или сам себе из смерности скрива или га суседи из зависти тамом покривају. И једно и друго је узалуд. Друга свећа означава праву судбу таквога човека. Божански Промисао открива га, и уздиже га као свећу на свећњак, да светли свету.

4. Клијет означава унутрашњу скривену одају у кући. Унутарња клијет у човеку јесте срце. А

ти кад се молиш уђи у клијет своју, и ту се помоли, насупрот лицемерима, који се моле по улицама, да их људи виде. Уђи у срце своје умом својим, где си да си, па одбацивши сва спољашња сећања, предај се сав Богу у молитви.

5. Врата симболишу Христа, по Његовој сопственој речи: *Ја сам врата. Ко уђе кроза ме, спашиће се.* Изван њега нема другог улаза у царство небеско. И та врата су уска, опет по Његовој речи: *уђите на уска врата.* Зашто уска? Да би провлачећи се кроз њих с трудом скинули са себе свлак старог природног човека, с којим се не улази у Рај.

6. И пут означава Христа.. *Ја сам пут, истина и живот,* рекао је Он о Себи.

7. Дом саграђен на камену означава цркву Христову, саграђену на вери у Сина Божјега. Означава исто тако и васпитање омладине на основи јеванђелској. Дом саграђен на песку пак означава свако духовно и морално зидање, постројено на нечем супротном Христу.

8. Нови мехови и ново вино симболизирају науку Христову и нове људе. Покајањем се људи мењају, чисте и обнављају, те постају нови. У такве људе само може да се смести нова наука Христова. Фарисеји су били као стари мехови, због чега у њих није ни могла стати нова и јака наука Христова.

9. Нова закрпа и стара хаљина. Ово симболише обичан нехришћански метод, да се стари човек мало нешто поправи, мало прикрпи нечим новим, док он у суштини остаје старим. То се односи и на све површне покушаје, да се стање у друштву људском поправи крпљењем место темељитог обновљења кроз Христа. Као што се нова закрпа брзо откида од старе хаљине и отпада, па дроње бивају још веће и смешније, тако се и од старих грешника откида нова божанска наука, те се старе ране показују дубље и страшније но што су изгледале пре крпљења.

10. Јарам је символ робовања. Два су најтежа робовања: незнабожним народима и страстима, и то оно прво због овог другог (Види Јер. 27). Место свих тешких земаљских јармова Христос предлаже људима Свој јарам, који нимало није теретан. *Јарам је мој благ.*

11. Крст је символ спасења кроз драговољно страдање спољашњег човека ради унутрашњег, све из љубави према љубећем Христу. Крст — лудост онима који гину и сила Божја онима који се спасавају (I Кор. 1, 18). Рекао је Господ: *ко не узме крста својега и не пође за мном, није мене достојан* (Мат. 10, 38). Наши су крстови мали и лаки према Крсту Његовом, јер свако од нас носи крст за своје грехе, а Он је понео претежак Крст за грехе васцелог свега. Зато и каже: *крста својега, а не мојега.*

12. Чаша мукe Христове — символ нашега спасења. Чаша крви Христове означава Нови Завет Бога с људима. *Ова је чаша нови завјет,* говори апостол (I Кор. 11, 25). А сам Господ је рекао: *Пијте из ње сви, јер је ово крв моја, новогa завјета* (Мат. 26, 27-28). Стари Завет је био заснован на крви бесловесних животиња, а Нови је заснован на крви Праведника, на крви Онога, који је сама словесност — једино истинито Слово Божје.

13. Чаша и здела. Обична чаша и здела означавају човека чиста или нечиста. Важније је опрати чашу и зделу изнутра него споља. Тако је важније душу држати у чистоти него тело. *Фарисеју слијепи, очистиши најприје изнутра чашу и здјелу да буду и споља чисте!* (Мат. 23, 26).

14. Окречени и нашарани гробови симболишу лицемерне људе. Залуд су гробови споља украшени кад су *унутра пуни костију мртвачкијех и сваке нечистоће* (Мат. 23, 27). Мртвачке кости означавају окамењена срца и погрешан разум људски, које се не подају утицају Духа Божјега. Свака нечистота означава смрадне пороке и страсти. Но све је то код лицемерних људи маскирано споља притворном исправношћу као код окречених гробова.

15. Торба — символ ризнице небеских блага. Тако и хазна. *Начините себи торбе које неће овештати, хазну која се никад неће испразнити* (Лк. 12, 33).

16. Свећа запаљена и бедра запрегнута символ су ума просветљеног Христовом вером и тела опасаног уздржљивошћу (Лк. 12, 35).

17. Кућа је символ небеске обитељи. *Многе су обитељи у кући оца мојега* (Јов. 14, 2). Храм као грађевина символ је тела човечјег. *Или не знате, да су тјелеса ваша храм светогa Духа?* (I

Кор. 6, 19).

18. Штап је символ власти и старешинства. Но штап напомиње и ангела чувара, који је с десне стране човеку помажући га да не падне у бласто греха.

19. Мач је символ речи Божје, као и семе. Само што семе означава објављене речи Божје, а мач силу речи Божјих. *Из уста његовијех (Јагњетових) излажаше мач оштар с обје стране,* казује видовити Јован (Откр. 1, 16). Павле наређује: *узмите и мач духовни, који је ријеч Божја* (Еф. 6, 17).

20. Штит означава веру. *А сврх свега узмите штит вјере* (Еф. 6, 16). И заиста вера штити човека у овом животу јаче од свега осталог.

21. Стреле су символ искушења, што нападају на човека. Нарочито означавају невидљиве ударе на наше душе од невидљивих духова таме. Духови таме убацују у наше душе зле помисли и зле жеље онако брзо и изненадно као што ловчева стрела погађа јелена, који мирно пије воду на извору не слутећи зло. Апостол заповеда вернима, да страже са сваким трпљењем и молитвом како би могли *погасити све распаљене стријеле нечастивога,* (Еф. 6, 16-18).

РАДЊЕ, СТАЊА И ЗАНИМАЊА КАО СИМВОЛИ

1. Рођење телесно символ је рођења духовног. Рече Господ Никодиму: ако се ко наново не роди, не може видјети царства Божјега, тј. царства духовних стварности.

2. Порођај бремените жене јесте слика рађања духовног човека у човеку природном, телесном. *Жена као рађа трпи муку... али као роди дијете више се не опомиње жалости од радоси, јер се роди човјек на свијет* (Јов. 16, 21)

3. Претварање воде у вино символише чудесно претварање земнога човека у небеснога. Извршилац тога претварања јесте Христос кроз Духа Светога. Нико други није у стању створити то чудо, то јест: обожити душу и одуховити тело.

4. *Приче* или символи царства небескога јесу: сејач који сеје семе по њиви својој; зрно горушично, које од најмањег семена узрасте у највеће поврће; квасац, који жена узме и замеси у три копање док све тесто не ускисне; благо сакривено у пољу, које кад човек пронађе иде и прода све да би купио оно поље; бисер скупоцени, што га мудар трговац купује по цену свега осталог имања; мрежа, у коју се ухвате рибе, и добре и лоше, па се после проберу; свадба царевог сина, гозба, итд.

5. Земљорадник, сејач, вејач, зидар, ковач, столар, грнчар, и сваки занатлија, који прерађује неки груб и сиров материјал и од њега прави нешто лепо и корисно, символише Христа Господа. Зато кад погледаш у ма кога занатлију некога часнога заната, како бескорисно претвара у корисно, грубо у питомото, прљаво у чисто, неплеменито у племенито, ружно у лепо, помисли на Христа и на његов труд око душе твоје.

6. Исто су тако символи Христа и цар и судија и лекар и свештеник и учитељ и војвода и крманош и путовођ и трговац и домаћин куће и родитељ и женик.

7. Наги телесни атлети символ су духовних бораца, обнажених од богатства и брига овога света. „Како се може борити с духовима злобе љубитељ имања, када се кроз то одасвуд могу наносити удари?" вели свети Нил Синајски.

8. Жетва земаљских усева символише жетву духовну. Душе људске посејане су у земљу тела, и усев расте и сазрева. *Жетве је много а посленика мало,* рекао је Господ (Мат. 9, 37).

9. Домаћин, који износи ново и старо благо из скривнице своје, означава духовна човека, који се научио царству небеском из Новог и Старог Завета. Овом причом хоће Господ да нагласи важност оба завета Божја, но истиче Нови Завет на прво место (Лк. 6, 45).

10. Ловљење рибе означава ловљење душа људских за царство Божје. *И учинићу вас ловцима људскијем,* обећао је Господ ловцима рибе. (Мк. 1, 17).

11. Деца по својој душевној чистоти и незлобности символ су небеских грађана. *Ако не будете као дјеца, нећете ући у царство небеско*, рекао је Господ. И још је рекао за децу: *таквих је царство небеско* (Мат. 18, 2; 19, 16).

12. Повериочево обрачунавање са злим дужником, који прими опроштај дуга али не опрости, символ је Суда Божјега. И као што цар врже у тамницу немилостивог дужника *тако ће*, вели Господ *и отац мој небески учинити вама, ако не опростите сваки брату својему* (Мат. 18, 23).

13. Зли виноградар, који убише сина домаћинова, означавају старешине Јудејске, који убише Сина Божјега. Но зао је виноградар и сваки онај ко наопако управља душом својом; који не даје Богу никаква плода духовна него још и Христа — Плодотворца и Плодоносца — убија у души својој и избацује из ње (Мат. 21).

14. Брак је символ духовнога брака, љубави душе ка Христу и венчање са Христом. Невесте су Христове поједине душе верних; невеста је Његова и црква као целина. Која душа није љубављу венчана за Христа, венчана је страшћу за земљу или демоне. Удовица означава жалосну душу, која је одвојена од небеске љубави и небеског Женика, Христа.

15. Труп, на који се орлови сабирају, символ је Христа, умртвљеног на правди, око кога се сабирају душе орловског духовног полета.

16. Муња и лопов означавају изненадност другог доласка Христовог. Други долазак Спаситељев биће нагао као муња и најављен као лопов. *Зато и ви будите готови, јер у који час не мислите, доћи ће син човјечији* (Мат. 24).

17. Трговина је символ куповања царства небеског: за тљено нетљено, за времено вечно, за земаљско небеско. Разделивши таланте господар рече слугама: *тргујте док се ја вратим* (Лк. 19, 13).

18. Једење и пијење символ је духовне насладе у царству небеском. *Да једете и пијете за трпезом мојом у царству мојему* (Лк. 22, 30).

19. Претходни прорачун за зидање једног здања символ је прорачуна својих сила за већи или мањи духовни подвиг. *И који од вас кад хоће да зида кулу не сједне најприје и не прорачуна?* (Лк. 14, 28).

20. Девојка, или девојаштво, означава чистоту душевну, Апостол изражава своју жељу: *да девојку чисту изведем пред Христа*, мислећи при том на душе верних (II Кор. 11, 2).

СНОВИ КАО СИГНАЛИ

1. У сну, у утвари ноћној, када тврд сан падне на људе, кад спавају у постељи, тада (Бог) отвара ухо људима и науку им упечаћава. *Да би одвратио човјека од дјела његова, и склонио од њега охолост. Да би сачувао душу његову од јаме, и живот његов да не наиђе на мач* (Јов. 33, 15). Тако говораше Јову пријатељ његов Елијуј. Истинитост ових речи потврдило је искуство људи безброј пута.

2. Цар Авимелех беше одузео од Аврама жену му Сару, да је задржи код себе. *Али дође Бог Авимелеху ноћу у сну и рече му: гле погинућеш са жене коју си узео, јер има мужа.* И уплаши се цар од тога сна и одмах сутрадан врати Сару мужу њеноме. (I Мојс. 20, 3)

3. Када незнабожни Лаван гоњаше праведнога Јакова, зета свога, јави му се на сну Бог и рече: *чувај се да не Говориш с Јаковом ни лијепо ни ружно* (I Мојс. 31, 24). То беше сигнал за Лавана, да се тргне од Јакова и да му не чини умишљену пакост.

4. Двојица слугу фараонових, пехарник и хлебар, тамноваху заједно са Јосифом у тамници. Обојица сањаше снове. И Јосиф им протумачи. Пехарнику сан беше сигнал, да ће се ускоро ослободити тамнице и опет наставити службу своју у двору. А хлебару сан беше сигнал, да ће ускоро бити изведен из тамнице, али не да живи него да умре на вешалима. Тако им Јосиф

протумачи; тако им се и догоди (I Мојс. 40).

5. Други сан што га виде цар Навуходоносор о дрвету високом, које се посече до земље, беше сигнал пада тога цара и његовог лудила за седам година. А када минуше седам година, поврати се цару ум. И покаја се цар Навуходоносор за охолост своју, због које га и снађе лудило, и признаде он вечну власт цара небескога (Данил 4).

6. Као сигнали послужила су и сва четири сна описана на почетку Јеванђеља по Матеју. Када Јосиф хтеде отпустити деву Марију, јави му се ангел Божји на сну и опомену га, да одбаци ружне сумње и да не отпушта Марију, *јер оно што се у њој зачело од Духа је светога*. Звездари источни не вратише се назад у Јерусалим него *примивши у сну заповијест, да се не враћају к Ироду, другијем путем отидоше у своју земљу*. А када Ирод нареди покољ деце опет *ангел Господњи јави се Јосифу у сну* и каза му, да с дететом и матером бежи у Мисир испред мача Иродова. Најзад, по смрти Иродовој, ангел Божји заповеди Јосифу у сну, да се врати у постојбину своју.

7. Жена Пилатова, Сабина Публија, имала је један мучећи сан у време када њен муж суђаше Христу. Тај сан дат је њој као сигнал праведности Христове. И она рече Пилату: *немој се ништа мијешати у суд тога праведника, јер сам данас у сну много пострадала њега ради* (Мат. 27, 19).

8. Неретко Бог је на сну давао људима сигнал, да не чине што су наумили. Познат је случај, како се цару Константину јавио на сну свети Никола и рекао му, да обустави извршење смртне пресуде над једним осуђеним племићем, пошто није крив за оно зашто је осуђен. И цар је ослободио племића.

9. Неким побожним женама нероткињама, које су се усрдно молиле Богу да их удостоји порода, даван је на сну сигнал, да је молитва њихова услишана. Мајка светог Григорија, просветитеља Јерменије, која је дуго била бездетна, сањала је чудан сан, како је из њенога тела поникла висока и граната лоза, која је собом покрила сву земљу јерменску. Одмах потом зачела је и родила славног Григорија.

10. Није сасвим редак случај, да се некеме на сну да сигнал блиске смрти. Тако на пр. преподобном Дију (19. јула). — Но примери снова као сигнала обилати су у наше дане исто као и у времена древна. Ко има уши да чује, нека чује; и ко има духовни разум да разуме, нека разуме. Књиге би се могле написати о сновима као сигналима, који су јављени само у наше дане.

ДОГАЂАЈИ КАО СИГНАЛИ

1. У дане Спаситељеве догодиле су се две погибије људи, које је сам Спаситељ протумачио као сигнале. Пилат побие неке Галилејце, и њихову *крв помијеша са жртвама њиховијем*. Када то саопшти Исусу, Он одговори: *мислите ли да су ти Галилејци били најгрешнији од свих Галилејаца? Не, кажем вам, него ако се не покајете, сви ћете тако изгинути*. То јест: они су били грешни, за то су и пострадали. Али они нису били грешнији од свију вас. То вам је сигнал од Бога, да се брзо покајете. Не схватите ли и не примите ли овај сигнал, сви ћете тако изгинути (Лк. 13, 1).

2. Друга погибија би не од људи него од пада куле Силоамске. Том приликом погибе њих осамнаест Јерусалимљана. Погрешно би било мислити, по речима Христовим, да *су они били најкривљи од свих Јерусалимљана* — не, кажем вам, него ако се не покајете сви ћете тако изгинути. Опет, дакле, сигнал људима. По речима Теофилакта Охридског, „они се зато кажњавају, да би се ми поправили; ако ли се ми не поправимо, снаћи ће нас већа беда" (Теофилакт: Толк. Луке).

3. Сличан сигнал је за незаконике и смрт Иродова. Преоптерећен злочинима Ирод место да смири своју охолост он се већма надимаше охолошћу. И једном кад седе на престо и поче охоло говорити народу *удари га анђео господњи. јер не даде славу Богу, и будући изједен од црви*

издахну (Дела Ап. 12, 21). Ево сигнала Божјег свима охолицама и безбожницима. О ви охоли људи, који Богу не дајете Божје, сви ћете тако изгинути, ако се не покајете.

4. Сигнал беше и изненадна смрт Ананија и Сапфире, који слагаше апостола Петра. Тим сигналом Свевишњи је хтео опоменути младу цркву хришћанску, да мора ходити чистим путем истине (Дела Ап. 5).

5. Шаљући апостоле у свет на проповед Христос им је рекао: *а знаци онима који вјерују биће ови: именован мојим изгониће ђаволе, говориће новим језицима, узимаће змије у руке, ако и смртно што попију неће им шкодити, на болеснике метаће руке и оздрављаће* (Мк. 16, 17). Све се ово догодило, и догађало кроз историју цркве до дана данашњег кроз свете и праведне следбенике Христове. И ови знаци — ови сигнали — сведочили су и сведоче, да је очекивани Месија заиста дошао у свет, и да другог не треба очекивати.

6. Када Јевреји искаху знак с неба, одговори им Господ: *увече говорите: биће ведро, јер је небо црвено. А ујутру: данас ће бити вјетар, јер је небо црвено и мутно. Лицемери, лице небеско умијете распознавати, а знаке времена не можете распознати* (Мат. 16). Хоће да каже, како окорели грешници знађаху погађати сигнале природе, а сигнале Божје — чудеса Христова — не знађаху.

7. Клеветаху Јевреји Христа, како Он изгони демоне из људи тобож помоћу Велзевула, кнеза демонскога. Пошто им је одговорио како треба Господ им рече: *а ако ли ја Духом Божјим изгоним ђаволе, значи дошло је вама царство небеско*. Па како је Господ наравно Духом Божјим изгонио ђаволе, то су та моћна дела Његова служила сигналама, да је заиста дошло људима царство небеско (Мат. 12, 28).

8. Сва чудеса Христова била су сигнали, да је дошао Он, толико пророковани и чекани, и да је дошло царство Божје са Њим и кроз Њега. На Своја чудеса као на доста верне знаке Своје месијанске личности позвао се Христос онда када Јован из тамнице Иродове посла ученике да Га питају: *јеси ли ти онај што ће доћи, или другога да чекамо?* У место одговора јесам или нисам Христос указује на знаке: *слијепи прогледају и хроми ходе, губави се чисте и глухи чују, мртви устају и сиромашнима се проповиједа јеванђеље* (Мат. 11, 2).

9. И животиње могу послужити сигналом човеку, по дубоком Промислу Божјем. Кад је петао запевао, Петар се заплакао. Певање петла био је сигнал његова греха. И магарац је послужио сигналом Валаму, који беше кренуо да говори против Бога, Јединога, Истинитога.

10. Звезда на Истоку била је сигнал мудрим звездарима, да се родио неки нови цар.

11. Ми често у добри час сретамо човека, који и нехотично разгони облаке у нашој души решавајући неки наш интимни проблем. Често чујемо у друштву реч, која нам је добро дошла; често изречемо изненадно неку реч, која је слушаоцу добро дошла. Или добијемо писмо од некога баш онда кад треба. Или замршени у ткиво животно ми очајно резонујемо по нашој маленој памети, како ће се то све размрсити, док се изненадно не догоди нешто, што размршава и рашчишћава наш положај. И сусрет, дакле, и реч, и писмо, и догађај — све су то сигнали било за казну, било за опомену, уразумљење, охрабрење, подстрек или покајање.

МИСЛИ И ОСЕЋАЊА КАО СИГНАЛИ

1. Човек обично држи, да су све мисли у њему његова својина, његов производ, њиме и од њега самога. То је међутим погрешно. Јер тиме човек проглашује свој дух неком апсолутном јединицом, која не подлеже утицају духовних сила, било благих или opakих. У самој ствари дух човеков подлежи безбројним утицајима духовних сила, које се у њему као струје укрштају, онако исто као што тело подлеже утицају многих и различних физичких сила.

2. Шаљући Своје ученике у свет Христос им је предсказао, да ће их изводити на судове пред властеле и царева овога света. Уз то јасно им је заповедио, да не брину унапред како ће се бранити и шта ће одговарати: *не брините се, вели, како ћете и шта ћете говорити; јер ће вам*

се у онај час дати шта ћете казати. Ко ће им дати и како ће им се дати? Господ на ово одговара: нећете говорити ви, него Дух Оца вашег говориће из вас. (Мат. 10, 19). И заиста прости рибари и радници говорили су и писали тако високе и дивне мисли, до каквих никада нису могли досегнути умови књижевника и философа. Те мисли нису ни биле од људи него од Бога; сигнали, да живи Бог говори.

3. Апостоли, пророци и светитељи названи су органима Духа Светога. Названи су тако због тога што је Бог Дух Свети улево у њихову душу Своје сопствене мисли и силу, што су они јављали људима. Својим мислима они нису могли одолети мислима Духа нити својом силом сили Духа. О томе јасно сведочи пророк Јеремија говорећи, како је он желео да престане прорицати народу од стране Бога, да би избегао муке и страдања. *Нећу га више помињати, нити ћу више говорити у име Његово.* Тако се он заричао, *Али би у срцу моме као огањ разгорео, затворен у костима мојим, и уморих се задржавајући га, и не могах више* (Јер. 20, 9). И опет је, дакле, морао да говори, не од себе но од Духа Божјег.

4. Зле мисли, богоотпадне и неморалне, углавном су од духа зла и лажи. Због греха наших, а по Божјем попуштању дух зла напада наш дух стрелама лажних мисли, порочних слика, рђавих сећања и фантазија. Безбожном цару Ахаву, који радије слушаху сладуњаве лажи него горке истине, рече пророк Михеј: *зато сада ето Господ је метнуо лажљив дух у ушиа тијем пророцима твојим; а Господ је изрекао зло по те* (II Днев. 18, 19). Дакле, попушта Бог, да зли дух дејствује на ум и мисли оних, који су себе гресима упрљали и за дом зла припремили, То им је сигнал пропасти, ако се не тргну, то јест ако не прихвате сигнал опомене Божје кроз истинитог весника. Но Ахав послуша лажи лажних пророка, који му прорицаху победу, па пође у рат и погибе у рату.

5. Кад изненадно и упорно почнемо мислити о неком човеку у даљини, сигнал је, да ли он брине и говори о нама, или ради за или против нас, или да се приближује к нама он или писмо од њега. Кад је Христос исцелио паралитичара у Капернауму, помислише присутни књижевници у себи: *овај хули Бога!* Господ опази помисли њихове, па им рече: *зашто зло мислите у срцима својим!* (Мат. 9, 4).

6. Још јаче од мисли показују се осећања људска као сигнали. И Исак и Јаков и Давид осетили су приближење смрти своје, па су позвали синове своје, да их благослове.

7. Многи људи предосете своју смрт. Неки официри и војници у рату имали су јасно предосећање смрти онога дана кад ће погинути. Зар је мало њих рекло: данас ћу погинути! Тај осећај, предосећај, не могу знати они, који га још нису имали. Али да се он, као сигнал, пројавио код многих лица, то је многократно утврђена ствар. Благо оном, ко добије кроз предосећај сигнал блиске смрти, па се благовремено покаје пред Богом, и молитвом и опраштањем и милостињом припреми за онај свет!

8. Осећај као сигнал близине Христове. Кад су Клеопа и његов друг путовали за Емаус, придружи им се васкрсли Христос, и разговараше с њима, али Га они не познадоше очима. А кад Он ишчезе од њих, они рекоше један другом: *не гораше ли наше срце у нама кад нам говораше путем и кад нам казиваше писмо* (Лк. 24, 32).

9. Руски светитељи, Сергије и Серафим, унапред су осетили јављање свете Богородице. „Данас ћемо имати високу посету!“ говорили су они својим монасима. Сличан сигнал кроз осећај добили су и многи други светитељи.

10. Осећај као сигнал јавља се често код животиња, нарочито пред непогоду или какву катастрофу, као земљотрес. Познато је, да кад се домаћину хоће да догоди нека несрећа, коњ рже и пас вије. Кад се светом Артемију спремамо мучеништво, његов припитомљени јелен почео се око њега умиљавати, лизати му руке и плакати.

11. Изненадна зловоља и туга спадају понекад човека без видног узрока. Накнадно се покаже, да је то био сигнал, да му се дома, међу сродницима или пријатељима, догодила или смрт или други неки тежак удар.

12. Осећај крајњег очајања, које управља мисли ка самоубиству, јесте јасан сигнал, да се зли дух — дух унија или очајања — дохватио душе човечје.

13. Радост као сигнал. Велики хришћански духовници тврде, да кад се прави покајник усрдно Богу моли осети велику радост и топлину у срцу. То они тумаче као знак, да му је Бог опростио грех, за који се у молитви кајао.

ОБИЧНА БИВАЊА И СТАЊА КАО СИГНАЛИ

1. Оно што се назива обичним и природним бивањем или стањем, и то је у самој ствари сигнал. Кад сунце сија и звезде стројно путују својим путевима кроз васиону; кад су врућине у своје време, а снегови и кише опет у своје: кад се деца у браку рађају, расту и напредују; кад посејана поља плод доносе; кад се домаћа стока множи и обиље се смеши на људе са свих страна; кад мир царује место рата и здравље место болести — све су то сигнали благоволења и благослова Божјег. И све ово нису мање сигнали, што нам долазе из духовног царства стварности, него што су необичне природне појаве и страхоте и изванредна бивања и ненормална стања.

2. А да су то сигнали Божје милости и благослова, то сведочи Свето писмо Божје. Овако је говорио Саваот народу Израилеву: *Држите уредбе моје и чувајте законе моје и вршите их, па ћете живјети у земљи без страха. И земља ће рађати род свој, и јешћете га, и бићете сити, и живјећете у њој без страха. Пустућу благослов свој на вас* (III Мојс. 25, 18).. На другом месту опет; *Ако узаслушаиш глас Господа Бога својега — уништиће Господ да си обилан сваким добром, плодом утробе своје и плодом стоке своје и плодом земље своје. Отвориће ти Господ добру ризницу своју, небо да дажд земљи твојој на вријеме, и благословиће свако дјело руку твојих* (V Мојс. 28).

3. И кроз друге пророке говори слично. Кроз пророка Захарију говори Господ, да ће се смиловати покајаном остатку народа свога — после горке казне — те ће му *усјев бити миран, винова ће лоза носити плод свој, и небо ће давати росу своју* (Зах. 8, 12).

4. Но милост Божја превазилази разум човечји. Своју милост Бог излива често не само на праведне него и на грешне, па и на незнабожне. Овако говораше Павле у Листри незнабошцима о Богу *живоме, који створи небо и земљу и море и све што је у њима: овај живи и вечити Бог у прошавишијем нараштајима бјеше пустио све народе да иду својијем путевима, па ипак остави себе непосвједочена, чинећи добро, дајући нам с неба дажд и године родне, пунећи срца наша јелом и весељем* (Дела Ап. 14, 15). Сва ова дела Божје милости у овом случају нису служила као знак одобравања незнабоштва и неправде људске него као сигнал, да би се неправедници пробудили, освестили, застидели и окренули ка Богу правоме.

5. Исти такав смисао имају и речи Спаситељеве о Богу, који *заповједа своје сунцу, те обасјава и зле и добре, и даје дажд праведнима и неправеднима.* (Мат. 5, 45.)

Као кад би један родитељ имао два сина, једног послушног, а другог непослушног, па обојици даровао подједнаке дарове. Зар то није неправда? љутиш се ти, човече. Но, Бог није као човек. Не љути се, него поклони се до црне земље мудрости и милости Божјој. Јер овде није питање правде но мудрости Очеве, како да спасе сву децу Своју; како да утврди доброга и како да поправи злога. Има времена и за казну. Имаће времена за најутанчанију деобу између правде и неправде. Али има опет времена када Свевишњи по мудрости Својој покушава да врати залутале не сигналом муке и казне него сигналом милости.

ПОЗНАЊЕ ИСТИНЕ

Они који не признају Бога живог, ни Његов свети промисао о људима, нити пак царство духовних стварности — како они гледају на сигнале, који се дају људима у овоме животу? Како европски материјалист и индијски нихилист тумаче те сигнале?

Гледају их као човек без вида што гледа у сунце и звезде. Тумаче их као успаван човек што тумачи своје фантазије у сну. За философа материјалисту не постоје уопште никакви сигнали, ни у појавама ни у стварима ни у сновима ни у мислима ни у речима нити у догађајима. Све што постоји и што бива, за његов рачун постоји и бива бесмислено и бесциљно. Један точак гура други точак, други трећи, и тако редом. Ако некога точкови прегазе, то нити је кривица точкова ни његова, но то је само неопходни и фатални стицај догађања. Снови мисли, речи и радње — све је то за њега мливо, које телесна воденица меље и одбацује, меље и одбацује, док и ту воденицу не самеле и не одбаци нека јача и зубатија воденица.

За индијског нихилисту и сам човек је ништавна и бесмислена сенка, а камоли снови и мисли и речи и покрети те сенке. Какви сигнали, рекао би он, кад не постоји ни Онај ко би дао сигнал нити онај ко би га примио! Живот је ништаван сан — па шта онда може значити сан тога сна? Човек је испарење — шта вреде онда мисли и осећања човекова, тј. завијутци и увијутци тога испарења? Васиона је безгранична у времену и простору, што уствари значи непокретна — како се онда може говорити о смисленим и циљним сигнаlima неких покрета и радњи, кад све оно што изгледа покрет и радња и дејство ништа друго није до шимера оне сиве масе, што ми мозгом називамо?

Заиста небеско херојство је потребно, да спасе свет од ове две смрти. И то небесно херојство јавило се свету под именом Радосне Вести Христове.

Хришћанство је осмислило, ословесило све. Зато се и јавило Слово Божје у телу. Јер не може се рећи, да само нешто има свога смисла, а остало не. Него кад већ има смисла уопште, мора га бити у свему: у људима, у стварима, у догађајима, у мислима, у речима, у односима, у појавама, у покретима, у сновима — речју у свему, било смисла угодног нама или неугодног, но тек смисла. Отуда је Хришћанство једино словесно и смислено објашњење твари и живота. Хоће ли га неко усвојити као луч у тами, као путоказ у животу, као обновљење у трулежи и као спасење у гробници, то не зависи од овога објашњења него од приправности и способности човека да га прими и усвоји.

ПРИРОДНЕ ПОЈАВЕ И СТРАХОТЕ КАО СИГНАЛИ

1. На првој страни Светог писма пише, како Створитељ створи светила на своду небеском, да буду знаци. Спољашњи смисао овога јесте, да буду знаци временима и данима и годинама, како и пише. Унутарњи смисао пак јесте, да буду духовно морални знаци разумним људима. Другим речима, да буду сигнали Божјим људима, сигнали Божјег благоволења или гнева, опомене или предсказања.

2. Када Христос на крсту умираше *тама би по свој земљи до сахата деветога, и помрча сунце. И гле завјес црквени раздрије се од горњег краја до доњег; и земља се потресе, и камење се распаде, и гробови се отворише* (Мат. 27, 51. Лк. 23, 44). Ваистину, јасни сигнали праведности Христове и гнева небеског.

3. По молитви праведнога Исуса Навина устави Свевишњи ток сунца и месеца, *И стаде сунце, и устави се мјесец* (Ис. 10, 13). Сигнал, како Бог слуша праведника. Шта све неће Свемилостиви учинити за оне који Њега љубе! И сунце ће Своје уставити, и на крст ће се распети — из љубави према љубљеним.

4. Болесноме цару Језекији рече реч (од Бога) велики Исаија, да ће оздравити и неће умрети. *Шта ће бити знак, да ће ме Господ исцијелити?* упита цар. Тада се пророк с вапијањем помоли Господу, да на сунчаном сату, који стајаше у Јерусалиму, врати сенку казальке натраг за десет степени, па да то буде знак болесноме цару. И заиста врати Господ сјен по кољенцима

(степенима) *натраг за десет кољенаца* (II Цар, 20, 11).

5. Рекли смо на другом месту, да је источна звезда, која је водила и довела звездаре до Витлејема, била знак рођења Цара Великога. Наравно, та звезда је по свему изузетна. Но кад би се ушло у танчине разумевања сазнало би се, како су и обичне звезде служиле као знаци или сигнали Божји у разним временима и под разним околностима. Створитељ је кроз њих јављао о Себи и о Својој вољи.

6. Громови и киша као сигнали Божји. Рече стари пророк Самуило народу Израилеву, да Богу није угодно то што они траже цара на место судија, да влада над њима. За доказ тога Самуило објави, да ће то одмах Бог посведочити громовима и кишом. *Тада Самуило завати ка Господу, и Господ спусти громове и дажд у тај дан, и сав се народ побоја врло Господа и Самуила* (I Сам. 12, 18).

7. Громови као сигнали Божјег гнева показали су се и у време једнога рата између Израиљаца и Филистеја. У овом случају гнев се Божји односио на Филистеје. *Загрмје Господ грмљавином великом у онај дан на Филисшеје, и смете их, и бише побијени пред Израиљем* (I Сам. 7, 10).

8. Свеопшти Потоп био је сигнал Божјег гнева на род људски због свеопштег безакоња, јер *беху све мисли срца њихова свагда само на зло* (I Мојс. 6). Кад се Потоп сврши рече Бог праведном Ноју, да је поставио дугу у облаку за знак, да неће више пуштати свеопшти потоп. *Поставио сам дугу своју у облаке, да буде знак завјета између мене и земље* (I Мојс. 9, 13). Не као да дуга пре тога није постојала, него тада је учињена од Бога нарочитим знаком. Но ако се потоп не понавља, зар се поплаве не понављају? И шта су страшне поплаве и у наше дане пред очима нашим ако не очитовање гнева Божјег због престапа људских? Ко је духом писмен да чита, нека чита.

9. Суша као сигнал. Због безбожних дела цара Ахава затвори се небо над Израиљем и не паде киша за три године и шест месеци. Но и све друге суше, које ускраћују хлеб људима, казна су и знак су. Због отпадања од Бога виче пророк: *Због тога се оставише дажди, и не би познога дажда, тј. онога у лето, који је најпотребнији за усеве. Отуда, говори даље свети Јеремија: сијаће пшеницу, а трње ће жети; мучиће се, а користи неће имати, и стидјеће се љетине своје, са жестокога гнева Господњега. И опет даље: Земља је испуцала, јер не бјеше дажда на земљи; зато се тежаци стиде и покривају главу своју* (Јер. 12, 13, 14, 4).

10. А да Господ распоређује кишу дајући је једном месту, а другом ускраћујући, као знак, због тога што се чине кривде убогим и што се сатиру сиромаси, не сведочи ли о томе јасно пророк Амос? *А ја вам устегох дажд, кад још три мјесеца бијаху до жетве, и пустих дажд на један Град, а на други град не пустих дажда; један се крај накваси, а други крај осуши се* — говори Господ. Ово су сигнали Божји. Овим начином Бог јавља људима шта мисли, као што Он сам за Себе каже у закључку ових речи, да му је име Господ над војскама, *који јавља човјеку што мисли* (Амос 4, 13).

11. Због безбоштва и немилости човека према човеку долазе и земљотреси. *Неће ли се земља потрести од тога.* говори опет Амос. (Амос 8, 8.) А велики Исаија виче на безбожни град говорећи: *Господ над војскама походиће га Громом и трусом и хуком великом, вихором и буром и племеном огњенијем који прождире* (Иса. 29, 6).

12. Но земљотрес може бити понекад и знаком благоволења Божјега, а не увек гнева. Тако при васкрсењу Господа из гроба, *и гле, земља се затресе врло.* (Мат. 28. 2.) И када апостоли у Јерусалиму беху једном сабрани на молитви, да би их Господ укрепио против непријатеља Христових, *наједном затресе се мјесто гдје бијаху сабрани* (Дела Ап. 4, 31). То се догодило и када апостоли Павле и Сила беху бачени у тамницу у граду Филиби. *У по ноћи стајаху ова два света мужа на молитви и хваљаху Бога. У томе часу уједанпут тако се јако затресе земља, да се помјести темељ тамнички* (Дела Ап. 16, 26).

13. Сигнали су и туча, и падање звезда, и падање прашине из неба, и навала скакаваца, и змија, и мишева, и разног другог бубиња, као негда у Мисиру. И кроз ове сигнале Свевишњи

јавља човјеку што мисли. Пророк Агеј говори од стране Господа: *би вас сушом и градом, али ви се не обратисте к мени, говори Господ* (Агеј 2, 17; Пс. 78, 48).

14. Понекад су необичне небеске појаве служиле предзнаком. У српској историји остало је запамћено летење звезда, „бијење звезда“, уочи српско-бугарског рата. А какве су се прилике јавиле на небу пред први српски Устанак на Турке, најбоље је у песми описао Филип Вишњић:

...Од Трифуна до Ђурђева дана Сваку ноћу мјесец се ваташе... Од Ђурђева до Дмитрова дана Све барјаци крвави идоше Виш Србије по небу ведроме... Гром загрми на светога Саву Усред зиме кад му врјеме није, Сину муња на Часне Вериге, Потресе се земља од истока... Увати се сунце у прољеће У прољеће на светог Трифуна, Један данак три пута се вата И три пута игра на истоку.

Чему је све ово служило као сигнал? Служило је томе —

У Србији земљи да с' преврне И да друга настане судија...

ЧОВЕК ЧОВЕКУ КАО СИГНАЛ

1. Творац људи све чини да људе спасе; да неразумне уразуми, помрачене просвети, залутале изведе на прави пут, успаване пробуди, Своју свету вољу и Своје расположење Он сигнализира људима и кроз звезде, и кроз ствари, и кроз бивања и стања, и кроз снове, и кроз катастрофе, и кроз животиње. Уза све то Он још чини човека сигналом човеку, или народ народима. Духован човек посматра ово сваки дан и сваки час, и осведочава се у истинитост овога. А Свето писмо, као рекордна књига Божје воље у судбама људи и народа, потврђује то свакидашње осведочење. Највећи сигнал, који је јављен из света духовних стварности овоме свету симбола, јављен свима људима и племенима, јесте сам Господ Исус Христос. Још док Га је Мајка на рукама носила прорекао је за Њ свети Симеон Богопримац, да ће Он бити *знак против кога ће се говорити* (Лк. 2, 34).

2. И света Дева Марија послужила је знаком Божје силе и мудрости у плану људскога спасења. Као што је прорекао свети Исаија говорећи за њу у визији: *зато ће вам сам Господ дати знак: ето, дјевојка ће затрудњети и родиће сина, и надјенуће му име Емануило.*

3. Апостол Андреја први је пошао за Исусом. Потом он нађе свога брата Симона и причаше му, кога је нашао говорећи: *ми нађосмо Месију, које значи Христос.* На тај сигнал Симон Петар одмах пође, и постаде учеником Христовим. Тако се и Натанаил кроз Филипа осетио побуђен, да изађе пред Месију (Јов. 1, 40). Тако је и свети Сава Српски, чувши од монаха причу о Светој Гори, оставио све и удаљио се у ову државу инока и пустињака.

4. Пророци и праведници били су Божји знак људима. *Јер те дадох да будеш знак у дому Израилеву,* рече Господ пророку Језекиљу. И опет: *и Језекиљ ће вам бити знак, чинићете све што он чини.* А и сам овај пророк тврди пред народом: *знак* (Јез. 12, 6; 24, 24; 12, 11). Исаија исто то говори о себи: *ево, вели ја и дјеца коју ми је дао Господ јесмо знак и чудо Израилу од Господа над војскама* (Иса. 8, 18). Треба нарочито запазити, како Исаија говори, од кога долази тај знак: *знак — од Господа.*

5. Мудроме Зоровавељу рекао је Господ, да ће потрести небо и земљу и учинити велике промене у свету, али да ће њега, Зоровавеља, узети и поставити као печат, *јер сам те изабрао, говори Господ над војскама.* (Агеј 2, 23). То јест као печат или знак праведности пред Богом, да други виде и угледају се.

6. Но не истиче премудри Бог само праведнике као знак људима него и безаконике. Тако, говори Господ за онога ко одступи од Њега и преда се лажама и безакоњима: *окренућу лице своје против тога човјека, и учинић од њега знак и причу, и истријебићу га из народа својега, те ћете познати да сам ја Господ* (Јез. 14, 8). Казниће га нечим страхотним и истребиће га између

живих, али не толико да му се освети колико да би други видели, шта се догоди с њим, и убојали се и тргли се од сличних недела, и познали Створитеља свога.

7. Као што човек човеку бива знак, тако и народ народу. За богоборни народ јеврејски рекао је Господ: *учинићу да се потуцају по свијем царствима земаљским на зло, да буду срамота и прича и руг и уклон*. Па опет понавља то исто другим речима: *учинићу да буду чудо и подсмјех и пустош вјечна*. Говорећи ово свети Јеремија понавља оно што је преко Мојсеја речено од Бога: *и бићеш чудо и прича и подсмјех свијем народима, у које те одведе Господ* (Јер. 24, 9; 25, 9; V Мојс. 28, 37). Како је рекао Господ, тако је и учинио. Распршени по васцелом свету Јевреји су постали знак и прича за све народе.

РАТ ГЛАД И ПОМОР КАО СИГНАЛИ

1. Ова три бича могу се узети најпре као симболи, јер спољним догађајем изражавају унутрашње стање душа и духова људских. Као што говори апостол Јаков: *откуда ратови и распре међу вама? Не отуда ли — од сласти вашијех, које се боре у вашијем тјелима?* (Јаков 4, 1). Унутрашње богоборство свршава се спољашњим човекоборством; унутарњи рат спољашњим ратом. То је тајна и трајна симболика свих ратова. Но рат као тренутно бивање у једном времену и једном поколењу јесте сигнал Божји томе времену и томе поколењу.

2. *Послаћу на њих мач, глад и помор*, говори Господ; на тврдоврате и непослушне, на иструлеле од покварених мисли и покварених жеља као котарица трулих смокава. *И гонићу их мачем, глађу и помором*, опет говори Господ кроз Јеремију. Гле вихор Господњи, вихор који не престаје пашће на главу безбожницима. То ће бити знак Божји, да би људи разумели, да је Бог — Бог. На пошљетку ћете разумјети то, вели Господ (Јер. 24,10; 29, 18; 30, 23).

3. Глад као сигнал. У време цара Давида беше глад у народу три године узастопце. А Давид потражи лице Господње, да сазна, због чега би та невоља. И сазнаде цар, и рече му се, да је то дошло због погажене заклетве, коју цар Саул даде Гаваоњанима, даде па погази, намами их на веру и победи (II Сам. 21, 1). Није, дакле, глад у једној земљи због тога што су облаци *случајно* заборавили да проспу кишу, или што је земља *случајно* заборавила да рађа род, или што је уродица *случајно* угушила жито, или што су скакавци *случајно* наишли и појели храну људима, како то бесловесно тумаче неки бесловесни. Него је глад казнени сигнал животога Промислитеља, да би се људи сетили, тргли и поправили.

4. Помор као сигнал. Погорди се једном цар Давид, и у гордости нареди, да се преброји народ. А то Богу не би угодно. Јер, Богу нашем ништа није угодно што се по гордости чини. Па рече Бог Давиду преко пророка, да као казну изабере једно од три зла: или глад, или рат, или помор. У тескоби љутој цар изабра помор. И удари тешка болезања у народ. *И посла Бог анђела у Јерусалим да га убија. И кад убијаше, погледа Господ и сажали му се и рече: доста, спусти руку своју* (I Днев. 21). Није, дакле, ни помор у људима тек онако случајно, него због јаког узрока, и то моралног. Помором Свевишњи даје сигнал људима, да су сишли с правога пута и залутали. Онај који све види и над свим бди сигнализира путницима земаљским, да би се тргли са беспућа и упутили правим путем.

5. Болест појединих људи хришћански народ је од увек схватао као неки сигнал Божји. То схватање је тачно по Светом писму. Кад цар Јорам погази веру својих отаца прорече му пророк Илија: *ево: ти ћеш боловати тешко од болести у цријевима, да ће ти цријева изаћи од болести, која ће трајати двије године* (II Днев. 21, 15). И болест праведнога Јова служила је као сигнал и сатани и људима: сатани, да би се уверио, како је немоћан против праведника; људима како би сви видели и знали, да Бог не допушта да праведник страда до краја.

И болест Лазарева требала је да послужи људима као сигнал моћи Божје. Кад су Господа Исуса известили, да је Лазар из Витаније, пријатељ Његов, болестан, Он рече: *ова болест није на смрт него на славу Божју*. Међутим Лазар умре. Али не умре да умре него да буде васкрснут од

свемоћног Господа. И тако заиста болест његова не би на смрт него *да се прослави Син Божји с ње* (Јов. 11). Такав је случај и са човеком слепим од рођења (Јов. 9).

СИГНАЛИ КРАЈА СВЕТА

1. *Кажи нам, какав је знак твојега доласка и пошљетка времена* (вијека)? упиташе ученици Христа. А Он им на то наброја многе знаке. Ови знаци јавиће се кроз погрешне мисли и грубе осећаје, кроз људе, кроз ствари, кроз догађаје међу људима, кроз стихије и појаве природне. Једном речју збир свих разноврсних сигнала показаће се пред крај света и времена.

2. Као пред Потоп што су све промисли људи биле на зло упућене, тако ће бити и пред крај света. Мисли код многих људи биће погрешне и злобне, а осећаји њихови представљаће охладнелу љубав према Богу и ближњима. *Охладњеће љубав многијех*. И јавиће се многе лажне месије и лажни пророци. Верни ће се држати једног Месије јединог истинитог, Исуса Христа, и неће одступати од Њега ни по цену живота земаљског. Зато ће они бити омрзнути од безверника и трчилажа, и биће гоњени и мучени. *Али ко претрпи до краја благо њему*.

3. Апостоли Христови откривају мало више завесу тајни, које им је Господ поверио. Петар говори: *и ово знајте, да ће у пошљедње дане доћи ругачи који ће живети по својјем жељама* (II Пет. 3, 3). Павле пак пише Тимотеју: *доћи ће вријеме, кад здраве науке неће слушати, него ће по својјем жељама накупити себи учитеље како што их уши сврбе, и одвратиће уши од истине, и окренуће се ка гаталицама*. Још јаче објављује исти апостол пороке последњих поколеља на земљи говорећи: *али ово знај, да ће у пошљедње дане настати времена тешка. Јер ће људи постати саможиви, среброљупци, хвалише, поносити, хулници, непокорни родитељима, неблагодарни, неправедни, нељубавни* (II Тим. 4, 3; 3, 1). Све то одговара оним речима Христовим о лажним пророцима и охладнелој љубави.

4. Други сигнали опет биће: устанци народа на народ и царства на царство, честе буне и ратови, међусобне омразе и борбе, саблазни и безакоња, отпади и издајства. Такви и други небратски и нечовечни односи међу људима наговештаваће близак крај.

5. Глад, помор, земљотреси. Све ово несумњиво у незапамћеној мери и по свему свету, као што је и речено: *јер ће бити невоља велика каква није била од постања свијета до сад нити ће бити*. Глад ће долазити делом од суша и поплава и црви и разних инсеката, а делом опет отуда што ће се богоотпадним људима узети ум, те неће умети да расподељују народу храну. Јер кад се изгуби милост изгубиће се и разум. Болештине ће косити људе утолико јаче, уколико се више буду обраћали искључиво земљи за лек и здравље. А земљотреси ће бити праћени колебањем мора, изливањем река, пресушивањем многих извора, страшним олујама на копну и бурама на океану. Па како не земљотреси бити врло чести, то ће народи живети у непрестаном страху.

6. Упоредо с овим језивим појавама ићи ће усиљена проповед Јеванђеља. Апостолска ревност правих мисионара неће се дати ничим устрашити ни сузбити. *Проповијдаће се ово јеванђеље о царству по свему свијету за свједочанство свијем народима*. Прави људи, са очуваним печатом Духа Светога у себи, проносиће науку Христову на све стране света упркос лажних месија и лажних пророка и лажне браће, и упркос свих саблазнитеља, гонитеља и мучитеља.

7. Као сигнал краја именује Павле и појаву антихриста. Он ће бити *човјек безакоња, син погибли, који се противи, и подиже више свега што се зове Бог... показујући себе да је Бог* (II Сол. 2, 3). Њега ће уништити Господ Исус *духом уста својих*. Али он ће бити сигнал за време. Благо онима, који се не занесу преварама и лажним и црним чудесима његовим.

8. Што ближе крају, то ће се и сигнали краја све више гомилати. Сунце, месец и звезде такође показаће сигнале, и то *одмах по невољи дана тијех*. Сунце ће и месец помрчати, а звезде ће се ускомешати, и падаће с неба. Настаће свеопшта, ужасна тама, у којој ће се моћи чути само хука падајућих звезда; и хука ће та заглушивати очајне крике људске.

9. Појава великог и сјајног крста биће нови сигнал. Часни Крст, знак Сина Божјега, распетога за

људе, засијаће тада с краја у крај васионе, и осветлиће ову место сунца. И народи ће тада заплакати, заридати сва племена и сви народи, који се нађу у овом животу, и верни и неверни. Јер тај Знак објављиваће коначну победу Христа Распетог. Верни ће плакати од радости а неверни од гриже савести; но и једни и други при том дрхтаће у страху од онога што ће доћи.

10. Све ће се ово ређати брзо једно за другим. Јер ће долазак Сина Човечјега *бити како што муња излази од истока и показује се до запада*. Тако нагао и сјајан биће други долазак Цара и Господа нашега. И јавиће се Он на облацима небеским *са силом и славом великом*, неизразивом и неописивом.

11. Последњи победни знак — сигнал не да ће Он доћи него да је већ дошао — биће глас труба ангелских. Тим знаком свети ангели сабраће пред Господа свога *изабране Његове од четири вјетра, од краја до краја небеса*. И ући ће праведници у радост Господа својега. *И тако ћемо свагда с Господом бити*, по речима изабраног Павла.

РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ СИМВОЛА И СИГНАЛА

Символ је нешто трајно, сигнал нешто тренутно.

На пример: смрт телесна уопште јесте символ смрти душевне. Смрт пак сина цара Давида због греха очева јесте сигнал оцу, којим се грех констатује и којим се позива на покајање.

Сунце је највећи символ Бога у природи, а помрачење сунца је сигнал Божјим људима.

Камен је символ Христа, и вере у Христа, као темеља на коме се зида духовни живот. Распадање камења при смрти Христовој јесте сигнал.

Дивља звер је символ неке страсти. Но кад звер нападне човека и растргне (као ону децу, која се ругаху светом Јелисеју, или онога пророка из I Царства — 3, 24), онда је то сигнал.

Ветар је један од символа Духа Божјега; но кад ветар претури кућу, онда је то сигнал.

Крст је символ страдања и спасења, но крст јављен на небу цару Константину — или онај који ће се јавити пред други долазак Христов — јесте сигнал.

Вода је символ Божје благодати и очишћења, а потоп или поплава јесте сигнал.

Човек у свом односу према природи јесте символ Бога; али овај или онај човек, који својим животом или судбом или речима нешто опомиње тебе, јесте сигнал.

Страдање без кривице као и страдање због кривице јесте сигнал.

Телесне болести уопште симболишу духовне недуге, али изненадна болест у фамилији јесте сигнал.

Сигнал је и јасан сан, који не потребује тумачења. Но сан може бити и симболичан, кад је у сликама и радњама, које потребују тумачења.

Једном речју, сав видљиви свет је символ невидљиве, духовне стварности; но он служи сигналом односима твари у њему — односима, променама, премећањима, радњама, бивањима и стањима.

За онога ко је ушао у духовну науку, и ко пред собом држи отворено Свето писмо Божје, није нимало тешко разликовати симболе од сигнала.

ПОЗНАЊЕ ИСТИНЕ

Шта је суштина ствари? Или: из каквог су елемента или праматерије, саздане све ствари у свету? Још древни философи поставили су ово питање, које ни до данас нити је решено нити скинуто с дневног реда. Да ли ће се оно икад решити? Никада. И велики немачки научник Дибоя Рејмон рекао је — никада.

Једино европски материјалист и индијски нихилист мисле, да су ово питање решили. За европског материјалисту материја је суштина свега створеног света. Ако га упитате: каква

материја, он ће вам отворити историју философије, из које ће вам заграјати у уши стотине философа материјалиста, но ни двојица истим речима. Шта је та праматерија, ви питате? Ево њихових одговора: вода (Галес), ваздух (Анаксимандер), огањ (Емпедоклес), земља (Холбах), етар (Гистав Ле Бон), протоплазма (Хекел), електрика (најновији материјалисти). Није ли јасно из таквог метежа од разних претпоставки, да су ово питање најмање решили они, који мисле да су га потпуно решили?

За индијског нихилисту суштина је свеколике твари ништа, јер све је сен и привиђење. Кад већ ништа стварно не постоји, и кад је свет шимера, онда је, наравно, бесмислено и питати, шта је суштина тога ништа, те шимере. Но ми допуштамо себи овакво размишљање: ако је утврђено, да је све ништа, ко је то утврдио и помоћу чега? Свакако: човек, помоћу разума. Значи ипак, да је човек са својим разумом нешто. У сваком случају ни нихилист није решио питање суштине ствари.

Онда где се налазимо после 3000 година философирања о суштини? Пред потпуно нерешеним и отвореним тим питањем. Па кад људи нису могли решити ово питање, да ли се можемо обратити неком другом? На пример: Светом писму Божјем?

Шта Свето писмо Божје говори о суштини ствари? Ништа. Савршено ништа. Значи, да у том погледу Створитељ света није нашао за потребно ни најмање повући завесу са те велике Његове тајне. Нити је Он као Спаситељ света изволео дати ма какво откровење у погледу те тајне.

Свето писмо Божје, дакле, не открива ништа о суштини ствари и бића овога света, али открива много, врло много, о значењу њиховом. За људе неопходна словесност, коју је Бог открио, не односи се на суштину него на значење ствари. Значење ствари спасоносна је писменост, коју је Отац небески предложио свој деци Својој. Чак би се могло рећи, да је словесна суштина ствари — значење ствари.

Шта је суштина једног написаног слова? Да ли мастило, којим је слово написано, или глас, који оно означава? Размислите о овоме. И шта је суштина једног гласа: да ли треперење ваздуха или значај што га глас има? Апостол Створитељевог каже: *Има на свијету Бог зна колико различнијех гласова, али ниједан није без значења* (I Кор. 14, 10). Од Бога се не може силом отети никаква тајна, док је Он сам не објави. Међутим, о прасуштини створених твари у философском смислу Творац није ништа објавио људима. Несумњиво због тога што то људима није ни потребно знати за извршење њихова задатка на земљи.

Гдје си ти био кад ја оснивах земљу, питаше Бог праведног Јова, ...кад пјеваху заједно звијезде јутарње и сви синови Божји кликоваху! (Јов. 38.) Ако би се човек поуздао само у свој разум у испитивању суштине ствари, морао би присуствовати акту стварања света. А то је искључено. Но и тада — с претпоставком, да је човек присуствовао стварању — би ли схватио и разумео, ако му Створитељ не би открио и објаснио? међутим симболика ствари непрестано је пред нашим очима, увек нова и чиста као најновије издање књиге. И вођ кроз ту чудесну симболику, Свето писмо Божје, Откровење Божје, непрестано је пред нашим очима.

Ко зна, да ли је истраживање суштине твари учинило некога бољим човеком? Али је широм света познато, како је сазнање значења Божјих твари безбројне душе учинило бољим и светлијим. Ове безбројне душе, знане и незнане, испуњене светом радошћу, и прославиле су истински Створитеља свога, Јединога, Живога. И сада Га славе у царству небеском, у царству духовних стварности, заједно с ангелима небеским.

Крај и Богу слава!